

Maart nieuwsbrief

Beste leensters, leners en andere belangstellenden,

Van 10 t/m 19 maart is het weer **Boekenweek** en zal ter promotie van het Nederlandstalige (ook vertalingen) boek in zowel Nederland als België van alles te doen zijn rond boeken, schrijfsters/schrijvers en het thema. De organisatie van

de *Boekenweek 2023* heeft als thema gekozen ***Ik ben alles***. Op de website staat: "... we vieren in 2023 de pluriformiteit van onze identiteit, een bijzonder actueel thema. Want hoewel de zoektocht naar wie je bent van alle tijden is, voelt die in de huidige tijdgeest dwingender, complexer en spannender dan ooit. Met de veelheid aan rollen die we vervullen - die van ouder en kind, van partner en collega, van leerling en mentor - en de veelheid aan gezichten die we on- en offline tonen, is iedereen de optelsom van al die componenten."

Hoewel hier wat mij betreft meer en ook anders over te zeggen valt, stellen juist verhalen mensen in staat om zichzelf en anderen beter te leren kennen. Door in de huid te kruipen van personages die we niet zijn of kennen en door ons onder te dompelen in culturen, geloofsovertuigingen, seksualiteiten of leefwijzen die de onze (nog) niet zijn kunnen we allerlei aspecten van onszelf en anderen herkennen én erkennen. Alles wat je denkt, alles wat je voelt, alles wat je nastreeft, wat je liefhebt, waar je van droomt.

De Vlaamse *Lize Spit* schreef het boekenweekgeschenk, de novelle ***De eerlijke vinder***. Het is een verhaal over vriendschap, solidariteit en het belang van rituelen, en "... het leukste geheim dat ik ooit heb moeten bewaren", zegt ze er over.

Aanbevolen boeken ivm het thema zijn o.a.: *Het paradijs* van Hanya Yanagihara, *Landmijnen* van Raynor Winn, *Wie ben ik als niemand kijkt* van Liesbeth Woertman, *Etty Hillesum* van Judith Koelemeijer, *Koekoeksjong* van Camilla Läckberg, *Heks, heks, heks* van Jente Posthuma, *De omwenteling* van Suzanna Jansen, *Het woud van Birnam* van Eleanor Catton en *Kijk ons dansen* van Leïla Slimani,

Meer info en programma: <https://www.boekenweek.nl>

* En dan is het op 8 maart ook weer **Internationale vrouwendag**, met overal in het land allerlei activiteiten, lezing, films, themadagen. Het thema dit jaar is **Onbeperkt leefbaar**. De wereld lijkt in brand te staan en er speelt zich zowel ver weg als dichtbij allerlei ellende af. Hoe beperkt dat ieders leven vandaag de dag? Vragen die vanuit het thema aan de orde kunnen komen: Kunnen vrouwen wel onbeperkt meedoen in de wereld? Ligt er een taak voor de vrouwen om met elkaar te zorgen voor een onbeperkt leven? Hoe solidair zijn we eigenlijk met elkaar en hoe kunnen wij dit verbeteren? Wat kunnen vrouwen doen om samen met mannen een onbeperkt leefbare omgeving te

creëren?

Meer info: <https://www.internationale-vrouwendag.nl/thema-2023-onbeperkt-leefbaar/>,

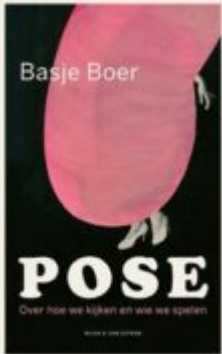
en over de oorsprong en geschiedenis van de internationale

vrouwendag: <https://atria.nl/nieuws-publicaties/feminisme/feminisme-20e-eeuw/8-maart-internationale-vrouwendag/>

Boekhandel Savannah Bay viert Vrouwendag dit jaar op 3 maart door een aantal baanbrekende vrouwen uit Utrecht te eren. Vorig jaar verscheen van *Véronique Konings* **Vrouwen die muren afbreken** waarin 25 vrouwen uit Utrecht in woord en beeld geportretteerd worden. De schrijfster was tevens projectleider van de gelijknamige tentoonstelling in het Centraal Museum. Ze vertelt over het ontstaan en de inspiratiebron van haar project en neemt iedereen mee in de enerverende verhalen van drie bijzondere vrouwen uit haar boek. Na het luisteren kunnen de deelnemers zelf verhalen delen en ervaringen uitwisselen over hoe we de muren in ons eigen leven kunnen slechten. Meer

info: <https://www.savannahbay.nl/3-maart-verhalenavond-vrouwen-die-muren-afbreken/?fbclid=IwAR3ZzhGkjV6R8jQBoo5e9>

yPYVuTS6fMU2fDm4ZjGULWkbUq78vGGRcYv0wABij boekenprogramma Bazarow.LIVE in de Utrechtse centrale bibliotheek zullen de schrijfsters *Basje Boer* en *Femke Brockhus* te gast zijn. In haar boek **Pose - Over hoe we kijken en wie we spelen** analyseert *Basje Boer* de manier waarop vrouwen gerepresenteerd worden in de popcultuur in het algemeen en films in het bijzonder. Ze onderzoekt hoe de manier waarop vrouwen neergezet worden samenhangt met dominante maatschappelijke verhoudingen, het feit dat vrouwen nog altijd ondervertegenwoordigd zijn in diverse culturele sectoren en de *male gaze*. Maar ze is ook kritisch als het gaat om de vraag of vrouwen zich niet makkelijk neerleggen bij de rollen die ze opgelegd krijgen. Vinden ze het stiekem niet aantrekkelijk om een passief personage te zijn? *Femke Brockhus*, door de NRC uitgeroepen tot literair talent 2023, schreef met **Kleine haperende vluchten** een roman over een vrouw die ontsnapt uit een

keurslijf. Ze verdwijnt spoorloos en laat haar man, een architect, en haar dochtertje achter.

Meer info: <https://bazarow.com/bazarow-live/>

Bij de voorstelling **Eros** (zie hieronder bij activiteiten) is op 8 maart een uitgebreid contextprogramma met een masterclass, een diner, met aansluitend een verdiepend gesprek met Boukje Schweigman en Susan Smit, en een afterparty. Veel bezoekers willen zelf ook de dansvloer op springen na het zien van de energieke performance *Eros*. Daarom wordt een fysieke Eros-workshop gegeven door performers Lysanne van Berlo en Boukje Schweigman. In deze training staan vrouwelijke kracht en levensenergie centraal. Hoe kun je die kracht omarmen en plezier krijgen in je eigen sensualiteit? De Masterclass is voor iedereen.

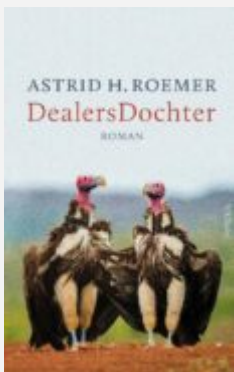
Meer info: <https://stadsschouwburg-utrecht.nl/agenda/seizoen-2022-23/eros/>

Onlangs uitgebrachte titels

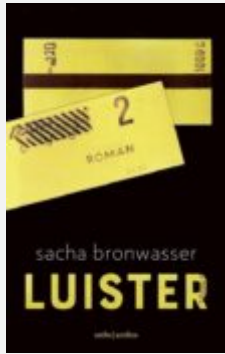
Omdat het bijna boekenweek is, zijn er veel nieuwe titels verschenen. Te veel om allemaal uit te werken, dus daarom een aantal die mij opvielen.

Eerst weer een paar Nederlandstalige romans

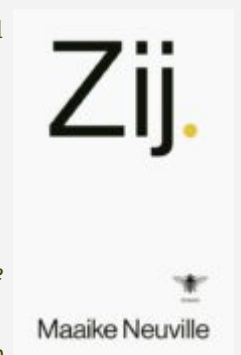
- **DealersDochter** is de nieuwste roman van Astrid Roemer, om wie veel de doen is geweest rond de uitreiking van de Prijs der Nederlandse Letteren afgelopen tijd. De Surinaams-Nederlandse schrijfster is tegelijk een van de meest poëtische en eigenzinnige schrijvers die het Nederlands taalgebied kent. In *DealersDochter* wordt in Nederland een misdrijf veroorzaakt door twee ambitieuze vaders. Het is een moord op een Surinaamse moeder, om af te rekenen met een informant, en het lijk is weggemaakt. Hoe geborgen ben je dan als dochter van een moordverdachte bij je eigen familie? Hoe kun je vergeten dat je een moeder hebt die is gedood in haar eigen huis terwijl je in de kinderwagen lag te slapen met je vader dichtbij? Is het mogelijk om buiten je geboorteland ergens 'veilig thuis' te zijn als je zwart bent en is levensgeluk breekbaar en te herstellen?

- Na 14 jaar is er weer een nieuwe roman verschenen van *Minke Douwes*, haar derde: **Het laatste voorjaar**. Daarin volgt ze de gebeurtenissen die Ese Jelles, lerares Duits, 53 jaar oud, van de ene dag op de andere haar baan doen opzeggen en op de fiets laten stappen, weg van huis, met een hoofd vol malende gedachten. Onderwijsvernieuwing en de dood van haar geliefde Martie zijn de duidelijke aanleidingen voor deze plotselinge stap. Maar er speelt meer. Afwisselend op fietspaden door Duitsland en Polen - richting het huis van Ese's grote held Anton Tsjechov, in Jalta op de Krim - laat *Minke Douwes* in haar typerende stijl zien hoe het besluit tot deze reis genomen werd. En waar het toe leidt

- *Sacha Bronwasser* is kunsthistorica en schrijfster. **Luister** is haar tweede roman, en daarin beschrijft ze het Parijs van nu en dat van de jaren tachtig, tijden van gewelddadige aanslagen. In de proloog spreekt de ik-verteller een zekere Flo aan, die bij een Parijse terreuraanslag gewond is geraakt, en die voordien een belangrijke rol speelde in het leven van de verteller, een voormalig fotografiestudente. Daarna wordt het verhaal verteld van Philippe Lambert, een Parijzenaar die ogenschijnlijk weinig met de verteller en met Flo te maken heeft, maar een intrigerende figuur is. Uiteindelijk komen de mooi opgebouwde verhaallijnen samen, met onderweg machtsconflicten, dreigend misbruik, vriendschap en schuld.

- In **Zij.** volgt de lezer Ada Peeters, een gelauwerde actrice die in de theaterwereld met veel mannen heeft samengewerkt. Het zweet loopt haar over de rug wanneer zij een monoloog zal houden in de stad waar 'hij' woont... Waarschijnlijk zijn schrijfster *Maaïke Neuville's* ervaringen als film- en theatermaker voor Ada's belevenissen een dankbare inspiratiebron geweest. **Zij.** wordt gepromoot als "een boek over intimiteit en overschreden grenzen, zelfs bij wederzijdse instemming. Een verhaal waarin het onderscheid tussen dader en slachtoffer vervaagt, maar niet weggumt. 'Zij', is dat de hoofdpersoon? Zijn 'zij' de mannen? De vrouwen? Aangezien *Maaïke Neuville* evenals Ada actrice is, onder andere in *Red Light*, ligt een autobiografische lezing voor de

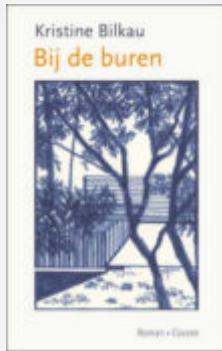
hand. Dat **Zij.** het verhaal van vele Ada's vertelt, bewijst andermaal de urgentie van deze roman."

- **Eicel** volgt het leven van een jonge vrouw aan het begin van haar moederschap. Hoe ze als onzekere studente de angst heeft om te veel te zijn en dus gaat minderen. Hoe ze in een klap verliefd wordt op meneer Zaadcel. Hoe ze tijdens haar zwangerschap begint met meerderen en haar lichaam als jonge moeder in een nieuw licht leert zien, hoewel van rozengeur en maneschijn geen sprake is. Met luchtige geestigheid en een zwierige verteltoon beschrijft *Gaia Willemars* het leven - de steun die vrienden, filosofie en het Jodendom voor haar vormden - zonder terug te deinzen voor moeilijke onderwerpen als een eetstoornis en het trauma na verkrachting. Het laat zelfs de meest pessimistische lezer achter met hoop.

Vertaalde romans

- *Karen Jennings* is een Zuid-Afrikaanse romanschrijfster en dichteres. **Een eiland** is haar 4e roman en gaat over de 70-jarige Samuel die in z'n eentje een vuurtoren voor de Afrikaanse kust bemant. Daar is hij terecht gekomen nadat hij als tegenstander van zijn regime 25 jaar gevangen heeft gezeten en nu een ongestoord leven leidt. Op een dag spoelt een lichaam aan van een man die nog leeft. Samuel verzorgt de vluchteling plichtmatig en als die op krachten komt, voelt Samuel zich al snel bedreigd. Ze verstaan elkaars taal niet, dus communicatie is nauwelijks mogelijk en een aanvaring wordt gevreesd. Wat volgt zijn lang weggestopte herinneringen en vragen als 'Wat betekent 'land', en 'aan wie behoort dat toe?' 'Hoever mag je gaan om ervoor te zorgen dat de plek die van jou is, van jou blijft?'

- In **Bij de buren** schetst *Kristine Bilkau* een Duits dorp op het platteland. Julia, eind dertig, en haar man zijn hier naartoe verhuisd omdat de grote stad te duur is geworden. Ze hopen dat het leven hier overzichtelijker en minder hectisch is. Dat het misschien toch nog lukt met hun kinderwens. Julia probeert in het dorp een doorstart te maken met haar keramiekwinkel en onlineshop. De 60-jarige Astrid zoekt een opvolger voor haar artspraktijk. Soms kruisen hun wegen elkaar, vaker cirkelen zij onopgemerkt om elkaar heen en doen hun best om hun teleurstellingen voor elkaar te verbergen, en de moed erin te houden. Net als in haar debuut *De gelukkigen* weet *Kristine Bilkau* de verborgen aardverschuivingen, groeiende eenzaamheid en onzekerheid in een (vrouwen)leven neer te zetten. Is er iets verloren gegaan? En wat dan

- *Eleanor Catton* schreef eerder de spannende roman *Al wat schittert* rond de goudkoorts in het Nieuw-Zeeland van de 19e eeuw. In **Het Woud van Birnam** vertelt de Nieuw Zeelandse schrijfster het verhaal van de Mira Bunting, die samen met vrienden een guerrillatuindersgroep oprichtte, Het Woud van Birnam. Dit ongeregelde collectief van bevriende kunstenaars plant gewassen op verwilderde plekken: in bermen, verlaten parken en niet-onderhouden tuinen, om er later van te oogsten. Jarenlang komen ze niet uit de kosten, maar dat lijkt te gaan veranderen als Mira een gouden kans in de schoot geworpen krijgt. Ook Robert Lemoine, een mysterieuze Amerikaanse miljardair, heeft zijn oog laten vallen op de boerderij en het bijbehorende land. Hij wil er een bunker bouwen waar hij veilig zal zijn als het einde der tijden er is. Maar wie is te vertrouwen?

- Als winnares van de Nobelprijs voor de Literatuur 2022 staat *Annie Ernaux* momenteel veel in de belangstelling en verschijnen nieuwe vertalingen. **De jongeman** is een novelle van 48 bladzijden, inclusief nawoord, die "uitnodigt tot langzaam en precies lezen. *Annie Ernaux* vertelt summier (en in de eerste persoon enkelvoud) over een voorbije liefdesrelatie met een dertig jaar jongere man. Zijzelf is dan al bijna zestig. In compacte, intense, uiterst efficiënte zinnen zoekt ze naar een antwoord op de vraag wat er in die relatie op het spel stond. Voor haarzelf was dat herleven: zich opnieuw jong voelen, maar ook ingewijd worden in haar eigen verleden. De jongeman is een sleutel tot het lezen van Ernaux' werk. Al haar thema's komen in deze miniatuur samen: tijd, herinnering, liefde, maatschappij, en hoe haar leven steevast in het teken staat van het nog te schrijven boek. "Vaak heb ik de liefde bedreven om mezelf tot schrijven te dwingen.", is een uitspraak van haar.

- Met **De vrouw die de wereld verenigde** schreef de Deens-Koreaanse *Eva Tind* een biografische roman over een unieke vrouw, een van de belangrijkste vrouwelijke wetenschappers van de 20e eeuw: de Deense zoöloge *Marie Hammer (1907-2)*. Marie Hammer reisde meer dan 40 jaar lang de wereld rond met één doel: ze wilde bewijzen dat de continenten van de wereld ooit met elkaar verbonden waren geweest. Tegelijkertijd droomt ze van een gezin. Tegen de normen van die tijd in dringt ze er echter op aan dat haar man haar onderzoek nooit in de weg mag staan. Als eerste vrouw neemt ze in 1932 deel aan de 7e Thule-expeditie van Knud Rasmussen. Sindsdien spaart ze geld voor haar eigen expeditie van een maand en schrijft ze thuis, aan de keukentafel met vier kinderen om haar heen, haar proefschrift. Bijna vijftig jaar na haar eerste expeditie slaagt ze erin de wereld te verenigen, maar tegelijkertijd moet ze erkennen dat het gezin tijdens haar afwezigheid uiteen is gevallen.

Ook verschenen:

- **Vuur** van de Duitse *Shida Bayzar* gaat over drie hartsvriendinnen die altijd en overal bevroegd worden vanwege hun afkomst,
- **Hoeveel ik van je hou** van *Esther Freud* gaat over twee vrouwen die op een cruciaal moment in hun leven (terug) naar Ierland verhuizen in de hoop dat het daar beter zal gaan.
- **De blik van Medusa** is een ontroerende en speelse hervertelling van het verhaal van Medusa. *Natalie Haynes* heeft als missie om nieuw licht te werpen op vrouwelijke personages in Griekse mythen.
- **Tabita** van *Iben Mondrup* is een Deense, intense en intelligente roman over het leven in een gezin waarin de kinderen moeten vechten voor zichzelf én voor elkaar.
- **In haar schoenen** van *Jojo Moyes* heeft als ondertitel: Twee vrouwen. Twee levens. Eén vriendschap die alles verandert.
- De Pakistaanse *Kamila Shamsie* schreef eerder *Huis in brand*. **Beste vrienden** gaat over 2 vriendinnen die vanuit

Pakistan naar London zijn verhuisd en daar geconfronteerd worden met hun verschillende achtergrond

- **De kinderen zijn koning** van *Delphine de Vigan* is roman met een felle kritiek op sociale media en een samenleving die steeds narcistischer lijkt te worden. Waarin alles en iedereen, zelfs kinderen, ten dienste komt te staan van likes en views.

- *Holly Williams* **De beste tijd voor de liefde**

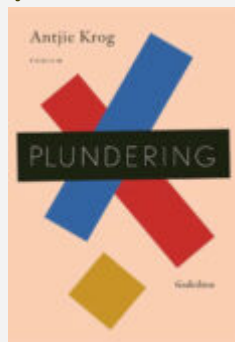
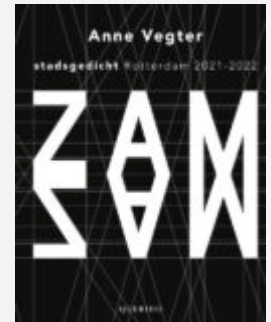
- *Lorena Hughes* **De Spaanse dochter**

- *Josefine Klougart* **Dit zou allemaal van jou kunnen zijn**

- *Adania Shibli* **Een klein detail**

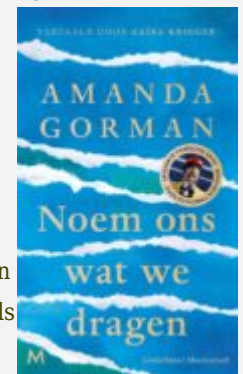
Poëzie

- De dichtbundel **Zam Zam** verschijnt bij het afscheid van *Anne Vegter* als stadsdichter van Rotterdam. Het bevat niet alleen al haar Rotterdamse gedichten: beeldend kunstenaar Kamiel Verschuren maakte een fotoverslag van de stad aan de Maas, en compagnon Xandra Nibbeling schreef een begeleidend essay. Rotterdam is 'snel en vernieuwend' en bekend om zijn havens en moderne architectuur. Alles lijkt er groot en fonkelnieuw, maar er is ook armoede, dakloosheid, isolement. Anne Vegter woont al dertig jaar in Rotterdam en onderzocht welke verhalen verteld moesten worden. Als stadsdichter doorkruiste ze de hele stad. Geflankeerd door kunstenaars bewerkte ze Rotterdam tot een levend atelier. Na een bezoek aan een wijk schreef ze nu eens lyrische, dan weer verhalende, soms activistische gedichten over en voor de stad.

- *Antjie Krog* is uitgegroeid tot een van de meest geliefde dichters in Nederland. In haar nieuwste bundel **Plundering** heeft ze moeite om aan het schrijven te komen, om te kunnen spreken in een taal en in een wereld vol valkuilen. Het lijkt alsof het einde van alles, zelfs het einde van de taal, haar op de hielen zit. Krog gaat een gesprek aan met de lezer, waarin ze zichzelf afvraagt hoe door te leven in deze wereld en welke vragen wij onszelf zouden moeten stellen. Op haar kenmerkende en overtuigende wijze schrijft ze over de broosheid én onsterfelijkheid van de mens. Soms zit er een verbeterd wanhoop in de toon van de dichter, maar uiteindelijk is er ook altijd voorzichtige hoop. Sober, ontroerend, kwetsbaar, recht uit het hart, en een actueel statement, tegen de achtergrond van een geplunderde wereld.

- **Noem ons wat we dragen** is de debuutbundel van *Amanda Gorman*, die in een twee-talige editie is verschenen en 432 bladzijden telt. "In de bundel, die ook het inaugurele gedicht *The Hill We Climb* bevat, beschrijft de Amerikaanse dichteres het verhaal van een verloren tijdperk. Ze transformeert collectieve gevoelens van rouw over de globale pandemie in een boodschap van hoop en kracht. De bundel zit vol met energie en muzikale taal en onderzoekt thema's als identiteit en geheugen. De gedichten markeren een belangrijk moment van bewustwording in onze maatschappij, en zijn daarnaast volledig tijdloos. *Amanda Gorman* is daarmee zowel een chroniqueur van het verleden als de stem van onze toekomst." (omslagtekst)

Ook verschenen:

- **Simones en Dainina** van *Liesbeth Lagemaat* is een epische gedicht waarin Heer Kraai van boven neerkijkt op het gepeupel. Hij is niet erg onder de indruk van het aardrijk, totdat hij Dianina opmerkt.

- **Honger, heteronormativiteit & het heelal** is het poeziedebuut van *Lies Gallez* waarin ze het kleine ik plaatst tegenover de ander, die zo verschillend en tegelijkertijd ontzettend gelijkend is, en later tegenover de grote, mooie, moeilijke wereld waarin we leven.

- **Tijgerbrood** van *Ruth Lasters* gaat over het verlangen om voor altijd toevlucht te kunnen zoeken en op te lossen in pure vorm, in woordenloosheid. De dichteres, leerkracht, kindervrije vrouw, partner, pacifiste, klimaatbobber en kunstliefhebber werden samengekneet tot één wezen dat haar hoop, bekommernissen en angsten meer en meer durft te erkennen als die van iedereen.

Verhalen

- "Liefde kan ingewikkeld zijn, maar vriendschap is nog een stuk lastiger. Wat doe je als je al tweeëntwintig jaar bevriend bent maar steeds een vervelend gevoel aan een afspraak overhoudt? Wie van je vrienden verdraag je twee weken op reis? Waar vind je nieuwe vrienden als je oude vrienden kinderen krijgen? Kun je je zomaar bij een bestaande vriendinnengroep aansluiten? In debuutbundel **We hebben het over je gehad** beschrijft *Stéphanie Hoogenberk* haar in verhalen gevatte ervaring met vriendschappen. Ze doet dat geestig en genadeloos, over haar vriendinnen, maar ook over zichzelf." Cirkelen de verhalen om de kern van het bestrijden van 'die verdomde' eenzaamheid heen?

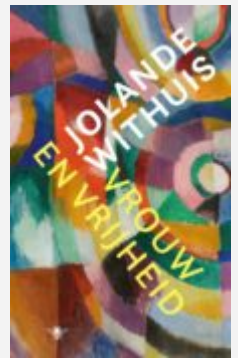

Non-fictie

- **Moeder en pen** is het langverwachte vervolg van de dagboeken van *Mensje van Keulen*. Eerder verschenen *Alle dagen laat* (2006) over 1976 en *Neerslag van een huwelijk* (2018) over de jaren 1977-1979. Nu betreft het de periode 1979-1983, pal na haar scheiding en de geboorte van haar zoon. Ze is een meer dan gevierd schrijfster en houdt zich staande als alleenstaande moeder, als schrijfster en als vrouw. Liefde speelt een grote rol in deze jaren, de onvoorwaardelijke liefde voor het kind, het verdriet over de beëindigde liefde, de vluchtige liefde voor de mannen die haar pad kruisen en een nieuwe liefde. *Mensje van Keulen* schrijft over de jaren '70 en '80, maar het levert vragen op waar vrouwen en schrijvers ook vandaag de dag mee worstelen. Zoals altijd is *Mensje van Keulen* ook hier actueel. "Een werk vol sneren, hatelijkheden en idiote fratsen."

- "Feminisme betekent voor mij niet dat vrouwen beter of anders zijn dan mannen, of per definitie slachtoffer, of behept met moederlijkheid, zorgzaamheid en vredelievendheid. Het betekent niet: wat vrouwen doen, is welgedaan. Het betekent dat ik de leefdomeinen en kwaliteiten die aan de seksen worden toebedeeld, consequent opvat als historische, politieke en culturele verschijnselen. "Echt mannelijke" en "echt vrouwelijke" eigenschappen bestaan niet. Vrouwen en mannen verschillen onderling meer van elkaar dan groepsgevijs." Vanuit deze achtergrond maakt *Jolande Withuis* in **Vrouw en vrijheid** een rondgang langs onderwerpen als de biografie, borstkanker, geheim agenten, vrouwenvoetbal en werklust, en langs eigenzinnige vrouwen als Simone de Beauvoir, Jeanne Bieruma Oosting, Carry van Bruggen, Ana Pauker en Sylvia Plath. Tegelijk analytisch én persoonlijk, scherp én geestig.

- *Neske Beks* biedt in **De kleine Morrison** een wegwijzer in het werk van de beroemdste vrouwelijke Zwarte schrijver uit de moderne literatuurgeschiedenis, *Tony Morrison*. Ze introduceert *Tony Morrisons* leven en werk en laat zien dat de schrijfster in alles wat ze doet uitnodigt tot zélf kritisch nadenken over taal, structuur, macht, gender, ras, recht en onrecht, Zwart-zijn, de witte blik en de betekenis van orale en geschreven verhalen. Vanaf haar eerste roman *Het blauwste oog* koos ze ervoor om niet uit te leggen hoe het was om zwart te zijn, maar om haar lezers erin onder te dompelen. Aan de hand van citaten van maakt *Neske Beks* de lezer deelgenoot van haar eigen nog onvoltooide zoektocht: waarom galmen *Morrisons* zinnen zo lang na in haar hoofd? Waarom voelt ze zich zo thuis in haar

romans?

- *Mineke Schipper* is bij haar onderzoek voor gestuit op frappante verschillen met weduwnaars. Verlies van een levenspartner is van oudsher voor mannen vertaald in nieuwe vrijheid en voor vrouwen in rampzalig statusverlies. Hiërarchische beeldvorming is het gevolg van macht. Weduwen kregen speciale rouwrituelen en afzondering opgelegd, en hun rouwkleren dienden als gevarendriehoek. Onbeheerde vrouwelijkheid baarde zo veel angst dat een weduwendagina op slot moest, tijdelijk of levenslang. Pesterijen en verdachtmaking van moord of hekserij - want waarom was hij doodgegaan en niet zij? - maakten dat velen wanhopig hun dode man achternagingen. De onthutsende mondiale erfenis mbt weduwen is nooit echt in kaart gebracht. Ingeroeste opvattingen lijken echter langzaam te veranderen. En weduwen veranderen zichtbaar mee.

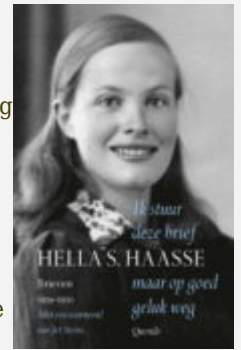

- *Sofonisba Anguissola (ca. 1532-1625)* is een van de meest succesvolle kunstenaars van de Renaissance en werd door haar tijdgenoten geprezen om haar talent en creativiteit. Ze werd omschreven als 'la più illustre Pittrice d'Europa': de beroemdste vrouwelijke schilder van Europa. Haar figuren zijn levensecht, haar stofuitdrukking is meesterlijk en haar vernieuwende composities worden door de belangrijkste hoven van Europa bewonderd. Ze werd omschreven als een wonder. **Sofonisba Anguissola. Portrettit van de renaissance** illustreert hoe vernieuwend ze was en hoe ze uitgroeide tot een van de beroemdste portretkunstenaars van de Italiaanse Renaissance. Het bevat essays waarin uitgebreid wordt ingegaan op haar leven, haar carrière en haar artistieke ontwikkelingen. Rijk geïllustreerd met de prachtige schilderijen van

deze bijzondere vrouwelijke kunstenaar.

- Vanaf het moment waarop *Hella Haasse* in 1938 op 20-jarige leeftijd vanuit Nederlands-Indië in Nederland aankomt om te gaan studeren, schrijft ze haar ouders over haar nieuwe, onwennige leven. Vertelt ze aanvankelijk op luchtige toon hilarische anekdotes, al snel is er door de Tweede Wereldoorlog en vervolgens door de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog geen briefverkeer meer mogelijk. Haar vader en moeder, ieder in een ander jappenkamp geïnterneerd, zullen pas jaren later lezen hoeveel ingrijpends er in het leven van Hella heeft plaatsgevonden: haar huwelijk, de Hongerwinter, de geboorte van haar eerste twee dochttertjes, van wie de oudste als peuter overlijdt, en haar debuut als schrijfster van Oeroeg. **Ik stuur deze brief maar op goed geluk weg. Brieven 1939-1950** bevat de bewaard gebleven brieven van de jongs *Hella S. Haasse* aan haar ouders en schoonouders.

Ook verschenen:

- In **De vele levens van Rosey Pool** beschrijft *Lonneke Geerlings* een vrouw die het werk uitgaf van Afro-Amerikaanse dichters toen bijna niemand daar nog naar omkeek, die een Londense 'salon' voor zwarte kunstenaars runde en een van de aanjagers was van de Amerikaanse burgerrechtenbeweging.

- In **Goed komen** schrijft *Joy Delima* haar zoektocht naar seksueel genot, met als rode draad het leren begrijpen van haar lijf.

Activiteiten in Utrecht en daarbuiten:

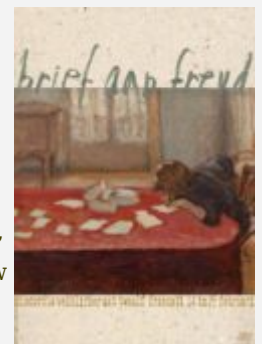

- Op 19 maart ontvangt ILFU de Canadese schrijfster **Margaret Atwood** ter gelegenheid van de publicatie van haar nieuwe verhalenbundel **Besjes in het bos**. In de popzaal van TivoliVredenburg zal ze in gesprek gaan met Janine Abbring. Margaret Atwood behoeft als schrijfster van o.a. *Het verhaal van de dienstmaagd* en *De testamenten* waarschijnlijk weinig toelichting. In 2020 maakte ze voor ILFU de Belle van Zuylenlezing die ze door de coronamaatregelen destijds via een liveverbinding vanuit Canada voordroeg. Nu zal ze er zelf zijn.

Meer info: <https://ilfu.com/agenda/ilfu-book-talk-margaret-atwood>

- De dames van *Maatschappij Discordia* zijn op 22 en 23 maart weer in theater Kikker (Utrecht) met hun nieuwe voorstelling vanuit vrouwelijk perspectief, **Weiblicher Akt 12: brief aan Freud**. Eerder stonden o.a. Susan

Sontag en Elfriede Jelinek centraal, nu is dat de vraag van de grote psychoanalyticus 'Wat wil een vrouw?', maar zeker is ook aan de orde 'wat niet?' Daar gaat het over en dus ook over psychoanalyse, over realiteitszin, over doodsdrift, over penisnijd, over Oedipus, over toneel, over dromen, over vrouw zijn, over #metoo én over zichzelf. Beide Discordia vrouwen laten 'een 21e-eeuwse vrouw' brieven schrijven aan een zekere Sigmund en zijn benieuwd wat hij terugschrijft.

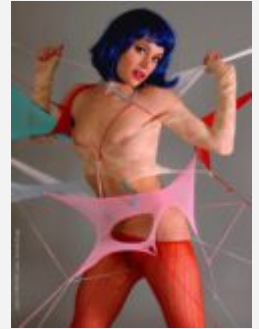
Meer info: <https://www.theaterkikker.nl/agenda/weiblicher-akt-12-brief-aan-f-24702>

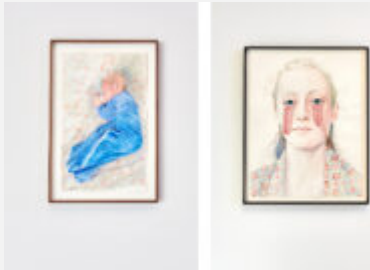
- **Eros** is een coproductie van twee Utrechtse gezelschappen: *Schweigman* (fysiek-zintuiglijk, ritueel werk) en DOX (met de focus op jongerencultuur en urban dans(theater)). Op 2 t/m 5, en 8 t/11 maart organiseert de Stadsschouwburg Utrecht deze voorstelling, waarin het vrouwenlichaam wordt gevierd, op locatie elders in de stad. Zes gaan vrouwen op zoek naar de kracht en het plezier van hun sensualiteit. In een eigentijds ritueel gaan de remmen los en wordt vrouwelijkheid in al haar facetten gevierd.

Meer info: <https://stadsschouwburg-utrecht.nl/agenda/seizoen-2022-23/eros/>

- Nog meer eros, maar dan in de beeldende kunst: Verleiding en het (eigen) vrouwenlichaam staan centraal in het werk van **Madeleine Berkhemer** (1973-2019). Kunsthal Rotterdam presenteert t/m 7 mei een overzicht van het werk van deze Rotterdamse kunstenares. *Madeleine Berkhemer* werkte op het snijvlak van beeldende kunst, media, mode en performance. Haar veelzijdige oeuvre bestaat uit onder andere expliciete erotische tekeningen en pin-upfoto's, marmeren beelden, gebruiksvoorwerpen, installaties, collages en kunstwerken voor de buitenruimte. Ook maakt ze abstracte sculpturale installaties, waarin erotiek nog steeds een belangrijke rol speelt, verbeeld door middel van pantystof en ronde vormen. Haar alter ego's Milly-Molly-Mandy vormen de rode draad in haar werk. Ze gebruikt deze drie verschillende personages om de grenzen van zichzelf en haar kunst te onderzoeken.

Meer info: <https://www.kunsthalthal.nl/plan-je-bezoek/tentoonstellingen/madeleine-berkhemer/>

- In Stedelijk Museum Schiedam is t/m 25 juni de solo-tentoonstelling **We Once Were One** te zien met het veelomvattende werk van **Femmy Otten**. Femmy tekent, schildert, maakt sculpturen en muurschilderingen en figureert in haar eigen performances. Haar werk gaat over thema's als lichamelijke en de manier waarop emoties en herinneringen fysiek met ons versmelten en worden doorgegeven. In de kern vraagt ze aandacht voor het - vaak vrouwelijk - lichaam. In *We Once Were One* voert de kunstenaar een ferm pleidooi voor kwetsbaarheid en intimiteit in een verharde en grillige tijd. De tentoonstelling is ingericht als totaalinstallatie, waarin nieuwe werken

worden gecombineerd met bestaand werk.

Meer info: <https://www.stedelijkmuseumschiedam.nl/tentoonstelling/we-once-were-one/>

- Het artistiek diverse *Likeminds* presenteert **SISTERS**, een programma over *womanhood* en de onderlinge verbondenheid tussen vrouwen wereldwijd; en ook over een eeuw aan vrouwenprotesten en het doorbreken van spirituele blokkades. Op het toneel staan drie actrices van verschillende generaties. Ze herontdekken de spirituele kennis die ze hebben geërfd aan de hand van een oud fotorolletje. Een rolletje dat fotografe Ziva op de slaapkamer van haar dochter vond, maar waarvan de oorsprong onduidelijk is. Ze ontdekt een oude foto van haar oma, beelden van een pubermeisje dat lijkt op haar eigen dochter, maar ook foto's van volslagen vreemden. Wie is de fotografe? En wat verbindt de vrouwen met elkaar? **SISTERS** speelt t/m 12 maart in theater Bellevue (A'dam), en misschien later nog elders?

Meer info: <https://www.theater.nl/sisters-likeminds/?start=10#showblock>

Bibliotheeknieuws:

- In maart zal de bibliotheek open zijn op de aangegeven tijden. Iedereen die wil komen rondkijken en/of boeken lenen en terugbrengen is van harte welkom.

- Jonna heeft een eerste opzet gemaakt om de nieuwsbrief in een praktischer en aantrekkelijker jasje te gieten. We hebben dit inmiddels aan een aantal meer of minder trouwe nieuwsbrief-lezers voorgelegd en uitgebreid reactie gekregen, en er is zelfs hulp en ondersteuning aangeboden. Daar zijn we natuurlijk heel blij mee! Als iemand spontaan iets wil laten weten over een betere vorm of inhoud van de nieuwsbrief, we horen het graag.

Nieuwe boeken in de bibliotheek

Dans om het hart van Dola de Jong, *Achteraf bezien* van Elizabeth Jane Howard, *Hormonen in de nacht* van Lu Min, *Omdat*

mijn lichaam het wil van Esmee Schenk de Jong, *Kindertijd* en *Afhankelijkheid* van Tove Ditlevsen, *Gaan, gingen, gegaan* en *Het verhaal van het oude kind* van Jenny Erpenbeck en *Ik stuur deze brief maar op goed geluk weg. Brieven 1939-1950* van Hella Haasse.

Nieuwe recensies van deze maand als link bijgevoegd:

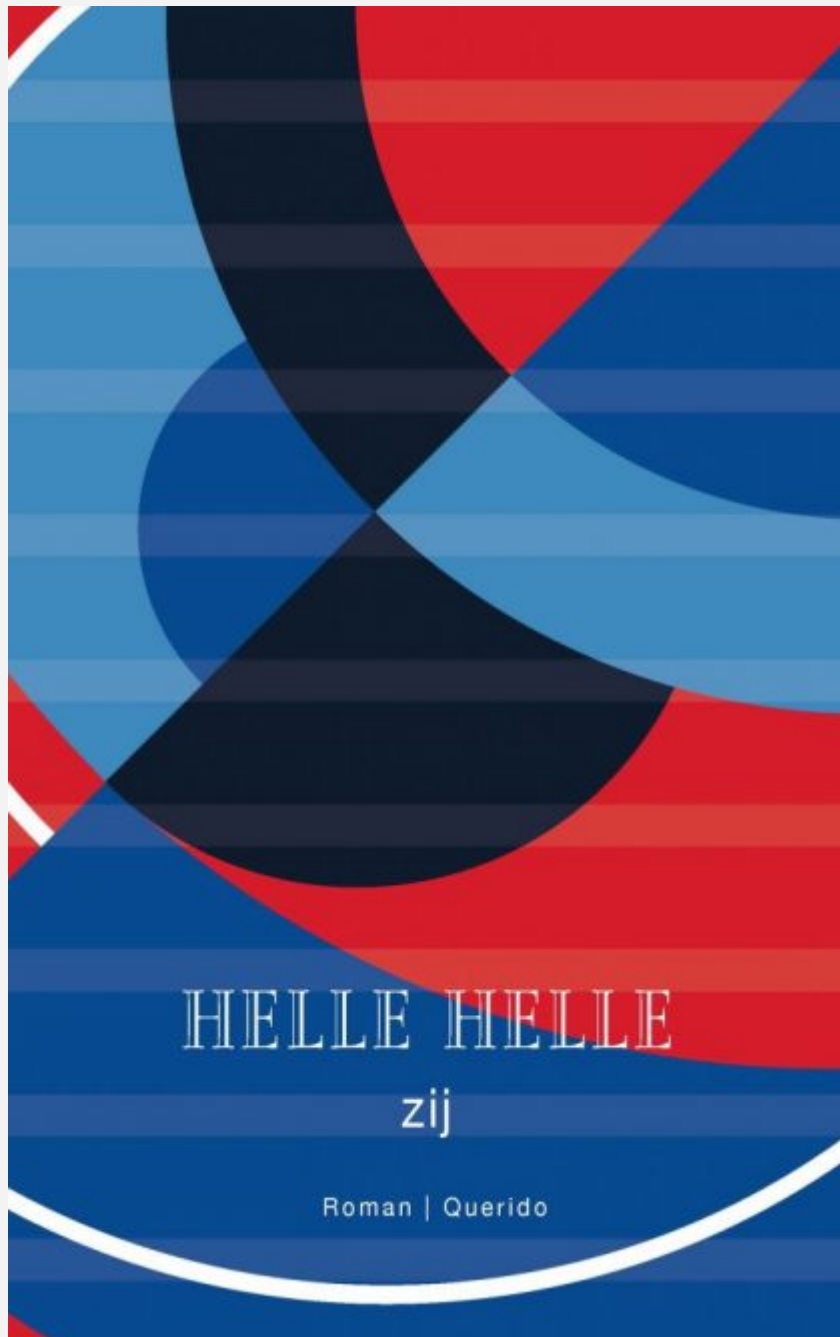
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2023/02/02/leven-in-de-verbeelding-door-aleid-truijens/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2023/02/23/terug-naar-insulinde-door-elle-van-rijn/>
- <https://vrouwenbibliotheek.nl/2023/02/26/omdat-mijn-lichaam-het-wil-door-esmee-schenck-de-jong/>

De **leenbijdrage voor 2023** is opnieuw vastgesteld op **€ 26,-**. Je kunt hiervoor onbeperkt boeken lenen en/of vriendin/vriend van de bibliotheek zijn. Iedereen die boeken leent en/of wil gaan lenen wordt vriendelijk verzocht dit bedrag over te maken op ons banknummer **NL18 RABO 0366 0430 05** ten name van **Stichting Es Scent o.v.v naam en 'leenbijdrage 2023'**. Meer overmaken om de vrouwenbibliotheek extra te ondersteunen mag natuurlijk altijd. Eenmalig een boek lenen kan ook. De bijdrage hiervoor is € 1,- per boek, met een startbedrag van € 5,- per kalenderjaar. Op www.vrouwenbibliotheek.nl is meer informatie over de bibliotheek te vinden en veel recensies, de nieuwsbrief is ook te lezen via onze website.

Marjolein Datema

Utrecht, 27 februari 2023

'zij' door Helle Helle

Er wordt heel wat afgelachen in *zij*, de nieuwste roman van Helle Helle. Dat terwijl er eigenlijk helemaal niet zo veel te lachen valt. 'Zij' zijn een meisje van 16 ('ze') en haar 41-jarige moeder ('haar moeder'). Laatstgenoemde krijgt aan het begin van de roman te horen dat ze ongeneeslijk ziek is.

Het contrast met haar dochter kan bijna niet groter. Zij gaat naar een nieuwe school, staat aan het begin van een nieuw leven met nieuwe vrienden, feestjes, alcohol en jongens. Over de ziekte van haar moeder praat ze niet. Niet met haar nieuwe vrienden, maar ook niet met haar moeder. Moeder en dochter praten überhaupt niet veel, en als ze praten, is het veelal over trivialiteiten. Ze praten opvallend vaak over eten, lachen veel, huilen zelfs van het lachen. Maar als de dochter wil weten hoe het met haar moeder gaat, belt ze stiekem als iemand anders naar het ziekenhuis in plaats van het haar moeder te vragen.

"Haar moeder komt thuis, ze zetten koffie, doen ook het licht aan. Ze kijken uit het raam, praten onder andere over guirlandes. Haar moeder wil met het eten aan de gang en loopt naar de keuken. [...] Dan gaat de telefoon, het is de verpleegster, ze is Zweeds of Noors. Ze spreekt duidelijk, maar bedachtzaam. Ze leest ook voor uit het dossier. De patiënt toont grote verbazing over de ernst van de ziekte. Haar moeder snelt de kamer in met twee aardappelen. Ze merkt dat er een telefoongesprek gaande is en sluipt weer weg. Nu verandert de muziek, ze hoort haar moeder weer meezingen. Ze kunnen verlichten, maar niet genezen. [...] Het kan een halfjaar duren, misschien een jaar. Dan gaan ze eten. Dan eten ze." (pag 47)

Als er maar niet over de ziekte gepraat wordt, bestaat de ziekte ook niet - zo lijkt het. De minimalistische stijl die zo kenmerkend is voor Helle Helle is in deze roman in zekere zin ook symbolisch voor de relatie tussen moeder en dochter. Er

wordt weinig gezegd, maar juist dat wat je tussen de regels door leest en dat wat er *niet* gezegd wordt, zit vol betekenis.

Niet alleen moeder en dochter doen er alles aan om moeders ernstige ziekte te 'vergeten' en ontkennen, maar ook stijltechnisch en op metaniveau wordt ze op alle mogelijke manieren in leven gehouden.

Het is bijvoorbeeld veelzeggend dat alle nevenpersonages namen of bijnamen en uiterlijke kenmerken hebben, maar juist moeder en dochter gedurende de hele roman naamloos blijven. Als gevolg hiervan is het ook niet altijd duidelijk naar wie van de twee er verwezen wordt en worden ze als het ware één, smelten ze samen. Bovendien worden moeder en dochter ook regelmatig letterlijk beschreven als een 'ze', een soort twee-eenheid:

"De woonkamer is geschilderd naar voorbeeld van een kandelaar. Die is oudroze, maar ze laten de kaars niet branden. Ze steken hem twee keer aan, maar dan komen ze erachter dat hij roet. Ze zijn vaak bij het raam te vinden, en op de bank, en met de weekkrant." (pag 6)

Met de dood van de een zou ook (de ander in) deze twee-eenheid niet meer kunnen bestaan. Het 'zij' uit de titel (het Deense 'de' heeft niet de dubbele betekenis die het Nederlandse 'zij' heeft, maar verwijst enkel naar de meervoudsvorm) heeft eenzelfde effect. Ook dit 'zij' houdt de op sterven liggende moeder als het ware in leven - zonder haar zou er immers ook geen 'zij' meer zijn.

In 2011 verscheen Helle Helle's roman *Dette burde skrives i nutid* (Dit zou in de tegenwoordige tijd geschreven moeten worden) en juist dat is precies wat Helle Helle in haar nieuwste roman doet: zij is geheel in de tegenwoordige tijd geschreven. Dit levert soms geforceerde zinnen op die niet aan iedere lezer besteed zullen zijn: *"Vorige week komt hij aanhollen [...]"* (pag 38), *"[...] Een uur geleden begint de vakantie"*, *"De eerste keer is vorige week [...]"* (allebei pag 81), *"[...] de lamp gaat gisteren stuk de lamp"* (pag 115).

Helle Helle vraagt veel van haar lezer en het is even wennen, maar deze ontkenning van toekomst en verleden werkt wel: er is geen verleden, er is geen toekomst, er is alleen het nu waarin de moeder nog in leven is. Zij kent überhaupt geen duidelijk begin of einde - de roman eindigt waar deze ook begint. Zo wordt een ogenschijnlijk chronologisch verhaal een circulaire vertelling waarin de moeder krampachtig in leven wordt gehouden.

Wat er in het verleden allemaal gebeurd is, komen we ook niet te weten. Wel het om onduidelijke redenen om de haverklap verhuizen - het ene appartement is nog troostelozender dan het andere. Er is geen vader in beeld, er zijn geen familieleden op wie ze kunnen bouwen, en ook bij haar nieuwe vrienden lijkt het meisje nooit écht aansluiting te kunnen vinden. Moeder en dochter hebben vooral elkaar - en ongeacht alle misère, samen redden ze het wel.

Op het eerste oog lijkt er misschien niet veel te gebeuren en is zij vooral een beschrijving van het alledaagse, vol triviale gebeurtenissen en nietszeggende gesprekken. Toch is de tragiek aldoor aanwezig. Beter gezegd: juist de ogenschijnlijke nietszeggendheid maakt alles extra pijnlijk en het stille, verborgen verdriet van de dochter nog hartverscheurender.

Als moeder in het ziekenhuis ligt en haar dochter geld geeft voor eten, besluit ze "als verrassing" te proberen om het al die tijd zonder geld te redden en leeft ze op restjes. Zonder haar moeder kruipt de tijd, komt ze de dagen amper door: *"Ze moet nog een paar uur wakker blijven. Als ze morgen te vroeg wakker is, wordt de zaterdag veel te lang en ze weet niet wat ze moet doen. Behalve de sokken wassen in het teiltje heeft ze geen plannen"*. pag 115)

De tijd doden met het opzoeken van namen in het telefoonboek, een vogelkooi zonder vogel, stiekem huilen in een muts in de kledingwinkel - bij Helle Helle zit de tragiek in de details.

zij is geen dikke roman, wel een roman waar je als lezer de tijd voor moet nemen. Het is een klassieke Helle Helle roman, maar wel eentje die net wat meer vraagt van de lezer. Toch, dit is het zeker waard. Terugbladeren en herlezen maakt zij eigenlijk alleen maar beter - en mooier.

Uitgeverij Querido, 2019

Pagina's 169

Vertaald uit het Deens door Kor de Vries (de)

ISBN 978 9021 416 717

Recensie door Kyra, januari 2019

December nieuwsbrief

Beste leensters en andere belangstellenden,

Elke maand blijkt zich bijna als vanzelf een thema aan te dienen om wat extra aandacht te geven.

Bij VPRO boeken vanmorgen was als eerste historica en journaliste *Alies Pegtel* te gast met haar boek **Zij in de geschiedenis**, een bundel korte essays over de rol van de vrouw in de geschiedenis. Dat in de geschiedschrijving lange tijd geen plaats is geweest voor vrouwen is langzaamaan wel bekend. Verrassend is dat nieuwe inzichten in de archeologie, opgedaan door vrouwelijke archeologen, die met andere vragen en nieuwe technieken onderzoek doen, een paar heel andere beelden te zien geven van de rol en activiteiten van vrouwen. Een 10e eeuwse Noordse krijger blijkt het DNA van een vrouw te hebben ipv dat van een man, zoals werd aangenomen door de 19e eeuwse (mannelijke) archeologen. In de oertijd waren het m.n. de vrouwen die op zoek gingen naar andere stammen, en Middeleeuwse vrouwen in de Lage Landen hadden weldegelijk rechten en die lieten ze gelden ook. Ook hier blijkt dus dat de onderzoeker (mede) de uitkomst van het onderzoek bepaalt.

Alies Pegtel schreef eerder een tweetal biografieën en vorig jaar **Buitengewone vrouwen, in de voetsporen van Aletta Jacobs**, een eeuw vrouwengeschiedenis aan de hand van portretten van o.a. Aletta Jacobs, Marga Klompé, Els Borst en Angela Maas; met daarbij hun diverse initiatieven, gericht op vrijheid en gelijkwaardigheid van vrouwen in de toenmalige mannenmaatschappij. De dertien geportretteerde vrouwen vervulden een voortrekkersrol bij deze ontwikkeling van vrouwen. Een en ander geeft een helder beeld van de moeizame strijd die zij daarvoor moesten voeren en is geplaatst binnen de context van synchroon lopende maatschappelijke tijdsbeelden en maatstaven, met toenmalige visies op vrouwenonderwijs, moederschap enzovoort.

Alies Pegtel schreef ook het thema-artikel voor de afgelopen maand van de geschiedenis, **Zo gaat het niet langer**. Die maand is dan wel voorbij, maar er is nog genoeg te doen rond het thema *Zij/Hij*. Zo zijn er nog verschillende exposities te

zien, waaronder heelonverwachte, zoals **Voortvarende vrouwen in de 19e eeuwse Veenkoloniale zeevaart**, nog t/m 26 januari in het Veenkoloniaal Museum in Veendam. Voor velen zal Veendam niet echt op de route liggen, maar het is alleen al leuk om erover te lezen. De Veenkoloniale zeevaart bestond uit relatief kleine zeeschepen, en is in de 19e eeuw een familiebedrijf, waarbij vaak ook de kinderen meevoeren en de vrouw aan het roer van het schip stond. Vaak waren deze kapiteinsvrouwen geletterd en velen konden goed Frans, Russisch en Engels, zo

blijkt uit correspondentie van tijdgenoten. Er zijn allerlei verhalen, foto's en brieven bewaard gebleven die de verschillende aspecten van het leven aan boord laten zien.

Meer info: <https://www.maandvandegeschiedenis.nl/page/17485/16-voortvarende-vrouwen>

<https://www.maandvandegeschiedenis.nl/page/13479/thema-artikel-zo-gaat-het-niet-langer>

Recentere 'geschiedenis' uit een ander deel van de wereld komt aan bod in een onlangs vertaald boek van de Turkse schrijfster **Adalet Ağaoğlu**. In 1973 schreef z haar debuut, **Gaan liggen om te sterven**.

Het speelt in 1968 in Ankara. Aysel, een succesvol docente aan de universiteit, gaat naar een hotel. Ze verkeert in een persoonlijke crisis en hoopt in deze kamer te sterven.

Wachtend op de dood overziet ze haar leven, de maatschappelijke context waarin ze is opgegroeid, de taken waar de nieuwe republiek Turkije jongeren voor heeft gesteld, de keuzes die ze in haar leven heeft gemaakt. Kort daarvoor heeft ze het bed gedeeld met een van haar studenten, een jongen uit een arbeidersmilieu, actief in de beweging van 1968.

De gebeurtenis confronteert Aysel met een andere sociaaleconomische klasse, een andere generatie, een ander idee van vrijheid. Wat betekent vrijheid eigenlijk? Kun je als vrouw wel vrij zijn? En wat voor rol spelen seksualiteit en gevoel in een maatschappij waar zoveel nadruk ligt op intellectuele ontwikkeling? In een collage van romantekst, brieven en dagboek aantekeningen belicht de roman de dilemma's waarvoor vrouwen gesteld worden - in Turkije, maar ook in Nederland en Vlaanderen.

Onlangs uitgebrachte titels

- In **Nieuwjaar** van de Duitse **Juli Zeh** mondt een perfecte familievakantie in Lanzarote uit in een nachtmerrie. Op nieuwjaarsdag wil Henning fietsend de steile weg naar Femés beklimmen. Zijn materiaal is slecht, de fiets trapt zwaar en hij heeft geen proviand mee. Terwijl hij tegen wind en helling vecht laat hij zijn leven de revue passeren. Ogenscheinlijk loopt alles op roltjes: hij heeft twee gezonde kinderen en een goede baan. Met zijn vrouw Teresa vormt hij een modern ouderpaar: ze delen de zorg 50/50. Maar eigenlijk gaat het slecht met Henning. Hij is al tijden overbelast. Kostwinner, echtgenoot, vader - geen van de rollen lijkt hem op het lijf geschreven. Wanneer hij uitgeput in Femés aankomt realiseert hij zich dat hij er eerder is geweest. Toen hij hier als kind was is er iets vreselijks gebeurd, iets wat hij diep heeft weggestopt. Iets wat hem blijkbaar al die jaren heeft achtervolgd. Het verhaal is een rake typering van ons tijdsbeeld.

Een enthousiaste Trouw-recensie:

<https://www.trouw.nl/recensies/juli-zeh-vindt-in-nieuwjaar-een-nieuw-type-uit-de-hysterisch-e-man~b71156fd3/>

- **Zij** is de nieuwste roman van **Helle Helle**. Zij zijn een dochter van zestien en haar moeder.

Ze wonen op veel verschillende plekken in een stadje op Zuid-Lolland. Zij zijn ook de 2570 andere bewoners in hun

woonplaats. En *Zij* zijn alle mensen die de dochter leert kennen op de nieuwe middelbare school waar ze in 1981 naartoe gaat. Maar in de allereerste plaats zijn *Zij* bezig te verdwijnen, omdat haar moeder ernstig ziek wordt. De band tussen moeder en dochter wordt beschreven in kleine episodes, terugblikken en dialogen. Helle Helle kan veel zeggen in weinig woorden. "Ze lachen tot ze ervan moeten huilen," schrijft ze in *Zij*, en dat geldt zeker ook voor de lezer. Eerder schreef Kyra voor onze website een recensie over *Als je wilt* van deze Deense schrijfster, die ook nu weer 'vrouwelijke protagonisten ten tonele voert'.

- Uitgeverij Nijgh en van Ditmar bracht afgelopen maand twee boeken uit van de Amerikaanse schrijfster *Vivian Gornick*. Het ene, *Verstrengeld*, is een herdruk van haar 'memoir' uit 1987 (NL-2016), het verhaal van de jarenlange complexe relatie met haar moeder. *Vivian Gornick* groeide op in The Bronx, in een woonblok vol Joodse arbeidersgezinnen. De mannen zijn grotendeels afwezig door oorlog of werk. Tussen de vrouwen broeit het, maar er is ook veel warmte. Het andere is ook een 'memoir', maar uit 2015 en nu vertaald: ***Een vrouw apart. En de stad***. Een vrouw kiest voor een ongebonden en onafhankelijk bestaan, met alleen literatuur en de stad als constante metgezellen. *Vivian Gornick* beschrijft het ritme van de stad, de toevallige ontmoetingen, de steeds veranderende vriendschappen en de voortdurende worstelingen. De rode draad in het boek wordt gevormd door de gesprekken met Leonard, een homoseksuele vriend die scherp op zijn eigen ongelukkige leven reflecteert. *Vivian Gornick* wordt een van de beste denkers genoemd die Amerika heeft voortgebracht. Ze is scherp in het oproepen van het grootstedse bestaan en het bespiegelen over feminisme en literatuur.

- In ***Het vrouwenpaleis*** vertelt *Laetitia Colombani* over de ontstaansgeschiedenis van het Palais de la Femme in Parijs. De 40-jarige Parijsienne Solène offerde alles op voor haar carrière als advocaat: haar dromen, haar vrienden, haar liefdesleven. Maar op een dag stort ze in. Ze krijgt het advies om vrijwilligerswerk te gaan doen en komt terecht bij het Vrouwenpaleis, een opvanghuis voor vrouwen. Solène komt uit heel andere kringen dan de vrouwen die ze daar ontmoet en weet niet goed hoe ze contact moet leggen. De bewoners van het Paleis zien in haar een afstandelijke vrouw en zijn achterdochtig. Maar nieuwsgierigheid van beide kanten doet haar werk en langzaam maar zeker wint Solène hun vertrouwen. Een eeuw eerder droomde Blanche Peyron als hoofd van het Franse Leger des Heils ervan onderdak te bieden aan vrouwen aan de onderkant van de samenleving; vrouwen die verstoten waren, weduwen en armen. Ze begon een krankzinnig project: het bouwen van een paleis voor hen...

- Toen uitgeverij De Bezige Bij vroeg of ze een novelle wilde schrijven voor hun 75-jarig bestaan, vond *Alma Mathijssen* het een goed idee. Maar ze zei er meteen bij: dan gaat het wel over liefdesverdriet, haar relatie was net beëindigd. Ze sloot zich op uitnodiging op in een Duits kasteel en dook haar verdriet in. Zo ontstond in korte tijd ***Ik wil geen hond zijn***, een novelle over een vrouw die besluit dat ze, als uitweg voor haar pijn en het knagende gemis, wil veranderen in een hond om zo herenigd te worden met haar ex-geliefde. Ze zal ongelimiteerd van hem kunnen houden, janken als hij de kamer verlaat, zich tegen hem aan vlijen op de bank en grommen naar elke indringer. Achteraf kan de 35-jarige schrijfster zeggen dat het schrijven haar geholpen heeft.

- De Chinese schrijfster *Sanmao* (1943-1991) is geboren in Beijing en opgegroeid in Taiwan. Ze schreef reisverhalen die in ***Berichten uit de Sahara*** zijn verzameld en nu in het Nederlands vertaald. Met de Engelse publicatie van dit boek kwam er een heel nieuw lezerspubliek op haar boeken af. Het werd voor het eerst gepubliceerd in 1976 en beschrijft de ervaringen van *Sanmao* in het begin van de jaren zeventig, toen ze, samen met haar man, in een klein dorpje in het westen van de Sahara ging leven. Zeker in deze tijd van #MeToo is haar boek buitengewoon interessant vanwege de manier waarop ze de positie van de vrouw en haar eigen ervaringen als vrouw in een mannenwereld beschrijft. Een avontuurlijke reis, zeker in die dagen, voor een vrouw alleen. *Sanmao* beschrijft met humor, eerlijkheid en zelfspot over haar avonturen en over haar relatie met haar Spaanse man.

- In ***De man die alles zag*** van de Britse *Deborah Levy* wordt Saul Adler in 1988 aangereken op Abbey Road. Er is niets aan de hand. De jonge historicus kan zich gewoon nog laten fotograferen op de plek van de beroemde Beatleshoes door zijn vriendin, kunststudente Jennifer Moreau, zoals ze van plan waren. Nog dezelfde dag maakt zij het echter uit en vertrekt Saul voor onderzoek naar communistisch Oost-Berlijn, waar hij mensen ontmoet die hem zijn leven lang zullen bijblijven. In 2016 wordt Saul Adler weer aangereken op Abbey Road. Hij wordt met spoed naar het ziekenhuis gebracht. In de dagen die

volgen is hij maar nauwelijks bij bewustzijn. Oude herinneringen dringen zich op, mensen verzamelen zich rond zijn bed. Jennifer Moreau is erbij, maar er is ook iemand die ontbreekt.

- De kritieken zijn echter zo lovend over **Het Hollandse huis** van de Amerikaanse *Ann Patchett*. Aan het einde van de Tweede Wereldoorlog lukt het Cyril Conroy door een slimme investering een groot vastgoedimperium op te bouwen. Met zijn nieuw gevonden welvaart besluit hij als verrassing voor zijn vrouw *het Hollandse huis* te kopen, een prachtig landgoed aan de rand van Philadelphia, maar het huis zal uiteindelijk alles en iedereen waar hij van houdt te gronde richten. Cyrils zoon Danny vertelt het verhaal. Hij en zijn zelfverzekerde en briljante zus Maeve worden na de dood van hun vader op jonge leeftijd uit het Hollandse huis verbannen door hun stiefmoeder. Opgegroeid in rijkdom keren ze terug naar de armoede waar hun ouders ooit aan ontsnapt waren en het enige waar ze op kunnen rekenen is hun liefde voor elkaar. Deze onverbreekbare band zal hun levens redden en hun toekomst bepalen. Het klinkt mogelijk clichématig, maar *Het Hollandse huis* wordt gekarakteriseerd als 'een ontroerende, virtuoze psychologische roman'.

- Aan de nieuwe uitgave van *Sylvia Plath's* klassieker *De glazen stolp* is een kort verhaal toegevoegd, dat recentelijk is teruggevonden, **Mary Ventura en het negende koninkrijk**. Sylvia Plath schreef het verhaal als 20-jarige studente en het sluit mooi aan bij haar autobiografische roman, waarin een ambitieuze jonge vrouw niet serieus genomen wordt door de maatschappij en in een diepe depressie zinkt. *Mary Ventura* wordt op de trein naar *het negende koninkrijk* gezet. Het wordt een bijna surrealistische reis die weinig goeds voorspelt.

Verhalen

- De Britse *Zadie Smith* heeft meerdere romans op haar naam staan, zoals *Over schoonheid*, *Witte tanden*, *NW* en *Swing time*. In november is haar eerste verhalenbundel verschenen, **Het verbond**. De verhalen zijn net als haar romans en essays bijna allemaal, impliciet of expliciet, doortrokken van de hedendaagse politieke en maatschappelijke werkelijkheid. Ze schrijft over tijden van politieke correctheid, klimaatverandering, geweld tegen vrouwen etc. Daarbij kan ze heel makkelijk schakelen tussen de taal en de beleving van de intellectueel als die van de straat.

Non-fictie

- *Nina van den Broek* schreef een biografie over de vrouw die het boegbeeld was/is van de bescherming van de zeehond, *Lenie 't Hart*. **Zo onafhankelijk als een zeehond** werpt licht op deze vrouw die het leven in al zijn tegenstellingen leeft, met passie en humor als haar wapens. Tegendraads, rebels, fel en gedreven is ze, maar onvoorwaardelijk en compromisloos voor de underdog. Ze richtte in 1971 de zeehondencrèche in het Groningse Pieterburen op en ontplooit al decennialang over de hele wereld initiatieven om de leefbaarheid voor dier én mens te verbeteren.

- De Britse *Caroline Criado Perez* brengt in **Onzichtbare vrouwen** voor het eerst een indrukwekkend aantal wereldwijde casestudy's, verhalen en nieuw onderzoek samen, die bij elkaar laten zien hoe in een wereld die grotendeels voor mannen is ingericht de halve bevolking systematisch genegeerd wordt. Van overheidsbeleid en medisch onderzoek tot technologie, werkplekken, stadsplanning en de media - onthult het de verborgen manieren waarop vrouwen vergeten worden en de impact van die uitsluiting op hun gezondheid en welzijn.

In Trouw een uitgebreid interview met *Caroline Criado*

Perez: <https://www.trouw.nl/wetenschap/bij-alles-in-de-wereld-geldt-de-man-is-de-norm-de-vrouw-de-afwijking~bbc9babd/>

- Tijdens de mooie jubileumavond van Savannah Bay in Tivoli Vredenburg is het jubileumboek **Savannah Bay: Geschiedenis van een Bijzondere Boekwinkel 1975-2019** gepresenteerd. Ooit begonnen als de Heksenkelder, de eerste vrouwenboekenwinkel in Nederland, heeft de kleine Utrechtse boekhandel nog steeds ruim aandacht voor alles wat met vrouwen, gender en literatuur te maken heeft. Het jubileumboek is geschreven onder leiding van Marijke Huisman, historica en docente aan de Universiteit Utrecht. Samen met de rest van het boekteam (Suzanne van der Beek, Timo Houtekamer, Lex van Rens, Onessa Novak en Suzanne Balm) heeft ze maandenlang archieven uitgeplozen, interviews afgenomen en fotoalbums doorgespit.

Meer

info: <https://www.savannahbay.nl/shop/non-fictie/lhbtqia/savannah-bay.-geschiedenis-van-een-bijzondere-boekwinkel-1975-2019/>

Poëzie

- **Hogere natuurkunde** is de nieuwe dichtbundel van *Ellen Deckwitz*, eigenlijk één lang doorlopend gedicht, gestoeld op haar eigen familieverleden. Het is een zoektocht naar het Indië-verhaal van haar Indische grootmoeder, die de kampen

overleefde, en hoe dat in haar eigen leven doorwerkte. Bij het overlijden van haar grootmoeder ontdekte Ellen Deckwitz dat ze de enige in haar familie is die het levensverhaal van haar grootmoeder te horen heeft gekregen. Daarna is ze in gesprek gegaan met mensen wier wortels ook in voormalig Nederlands-Indië liggen, met als resultaat deze dichtbundel.

- Over de debuutbundel **Godface** van *Asha Karami* wordt vermeld: Asha Karami leerde in haar eerste zeven levensjaren vier talen, geen van alle beschouwt ze als haar moedertaal. Ze veranderde reeds drie keer haar naam en ook haar geboortedatum is een complex verhaal. De onaffe mens en haar plek in onze op perfectie gerichte samenleving staat centraal in haar poëzie. In haar haast intuïtieve gedichten ontwricht en onthecht ze haar personages. Ze plaatst zonder hiërarchie existentiële thema's naast alledaagse irritaties, op zoek naar de randen van betekenis. En over de dichteres zelf: ze studeerde poëzie bij de Schrijversvakschool, werkt als jeugdarts en als ringarts bij vechtsportgala's. Ze werd tweede op het NK Poetry Slam 2018.

Activiteiten en boeken-nieuws in Utrecht en daarbuiten:

- Op 5 december wordt bij 'Het uur van de Wolf' op NPO 2 de documentaire **Margaret Atwood - De kracht van het woord** uitgezonden. De 82-jarige Canadese schrijfster wordt een jaar lang gevolgd bij haar lezingen, familiefeestjes, signeersessies en een bezoek aan de set van *The Handmaid's Tale*, de op haar gelijknamige roman (1985) gebaseerde dramaserie. Ze vertelt over haar jeugd in Noord-Ontario, over haar activisme en over haar schrijverschap. Ook komen belangrijke mensen uit haar leven aan het woord. In 1984 begint Atwood in het ommuurde West-Berlijn te schrijven aan haar dystopische verhaal over machtsverhoudingen en vrouwenhaat, in het Nederlands vertaald als *Het verhaal van de dienstmaagd*. Eerder dit jaar verscheen het vervolg, *The Testaments*, waarmee ze de gedeelde Booker Prize won.

Meer

info: https://www.ntr.nl/Het-Uur-van-de-Wolf/6/detail/Margaret-Atwood—De-kracht-van-het-woord/VPWON_1306135#content

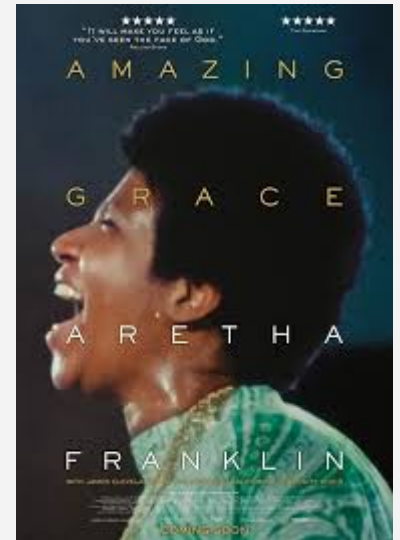
- In de serie 'Grote denkers' wordt op 9 december in TivoliVredenburg een ode gebracht aan **Toni Morrison**. Deze Amerikaanse schrijfster wordt wereldwijd geroemd om haar schrijven over onderdrukking, het verlies en de zoektocht naar identiteit binnen de Afro-Afrikaanse gemeenschap. Ze werd ook wel 'het geweten van intellectueel Amerika' genoemd. Een aantal van haar boeken wordt gezien als klassiekers van de Amerikaanse literatuur waaronder haar debuut *The Bluest Eye*, *Beloved* en *Song of Solomon*. Haar stijl is bijzonder door grote thema's, levendige dialogen en tot in detail uitgewerkte Afro-Amerikaanse karakters. In 1993 werd ze als eerste zwarte vrouw onderscheiden met de Nobelprijs voor de Literatuur. Dit jaar overleed ze op 88-jarige leeftijd. Het zal een avond worden vol taal en muziek, en een onderzoek naar de politieke kracht van Toni Morrison.

Meer info: <https://www.tivolivredenburg.nl/agenda/toni-morrison-09-12-2019/>

- Op 6 december komt **Jane Goodall**, inmiddels 85 jaar oud, op de Utrechtse Universiteit Utrecht een lezing geven aan studenten. Ook bezoekt ze een markt waar kinderen projecten presenteren om de wereld willen verbeteren. De Engelse antropologe en biologe, die gespecialiseerd is in ethologie en primatologie, werd wereldberoemd door haar al 40 jaar durende onderzoek naar chimpansees in de jungle. Ze is naast wetenschapper en VN-ambassadrice voor de vrede ook activiste voor een betere wereld voor mens, dier en natuur. Een dag later zal Jane Goodall over haar werk vertellen tijdens een publieksevenement in Den Bosch.

Meer

info: <https://www.uu.nl/agenda/lessons-from-nature-met-jane-goodall-frans-lanting-en-jan-van-hooff> en <https://www.janegood>

- In 1972 nam **Aretha Franklin** *Amazing Grace*, het meest succesvolle gospelalbum allertijden, op in de New Temple Missionary Baptist Church in Los Angeles. Ze wilde het album live opnemen met publiek en er wordt ook gefilmd met meerdere camera's ten behoeve van een televisieregistratie. Pas na haar dood in 2018 geeft de familie toestemming om de filmopnames van deze legendarische avonden uit te brengen. Sinds een paar weken draait de film *Amazing Grace* in de Nederlandse bioscopen.

Meer info: <https://www.cineville.nl/films/amazing-grace> en artikel in

Trouw: <https://www.trouw.nl/leven/een-kerkdienst-met-aretha-franklin-dat-is-een-en-al-amazing-grace~b00a3be3/>

- Museum Hilversum en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid sluiten jaarlijks af met een gezamenlijke tentoonstelling, dit jaar **Mediavrouwen**. Aanleiding voor deze keuze is, samen met de herdenking van 100 jaar vrouwenkiesrecht, het overlijden van één van Nederlands grootste televisie-pioniers: Mies Bouwman. *Mediavrouwen* gaat over baanbrekende mediavrouwen op het gebied van fotografie, film, radio, televisie, videokunst en online. De wereld van beeld en geluid lijkt misschien een mannenwereld, maar dat is toch anders. Als je gaat richten op vrouwelijke pioniers, blijkt de wereld van beeld en geluid voor een belangrijk deel door vrouwen te zijn vormgegeven, om welk medium het ook gaat. Met 30 vrouwelijke pioniers, waaronder Mies Bouwman, Tineke de Nooij en Marleen Stikker, laat de tentoonstelling zien wat vrouwen voor de emancipatie van de mediakunst en -cultuur hebben betekend.

Meer info: <https://www.museumhilversum.nl/mediavrouwen/>

- Door een vriendin werd ik geattendeerd op een mooie tentoonstelling in galerie Àlafran (Diepenheim), waar t/m eind januari werk te zien is van twee kunstenaressen. **Caroline Mars** woonde, studeerde en werkte bijna 20 jaar in Japan, Hong Kong, Singapore en Seoul. Haar werk laat een interessante combinatie zien van Oosterse en Westerse technieken en straalt vooral rust uit. Ze werkt met inkt en waterverf op rijstpapier, maar ook met acryl op doek. Voor **Luitgard Schult** is de natuur haar grote inspiratiebron. De vergankelijkheid van een hostablad, dat tot het einde van het seizoen allerlei kronkels aanneemt, zet ze om in tweedimensionaal werk en kunstzinnige lichtobjecten, gemaakt van oosterse papiersorten.

Meer info: <http://alafran.nl>

Bibliotheeknieuws:

- Op 7 februari willen we een volgend **recensentencafé** houden voor alle recensenten en evt. andere belangstellenden. Omdat recenseren meestal een alleen-op-je-kamer-bezigheid zijn we vorig jaar begonnen de mogelijkheid te bieden voor onderling contact en om allerlei onderwerpen rond lezen en recenseren te bespreken. Vorige keren hebben we als aanknopingspunt voor het gesprek Virginia Woolf's *How Should One Read a Book?* gekozen en de column *Leidraad* van Theodoor Holman. In de volgende nieuwsbrief meer hierover.

Nieuwe boeken in de bibliotheek

De dag veinst nacht te zijn van Anna Achmatova, *Het Tristan akkoord* van Ewa Maria Wagner, *Melkboer* van Anna Burns, *Meesterlijke vrouwen - tien avant-garde kunstenaressen*, *Zij* van Helle Helle, *Fonkelend van woede* van Soraya Chemaly, *Nieuwjaar* van Juli Zeh en *Het vrouwenpaleis* van Laetitia Colombani, *De kaalvreter* van Machteld Siegmann, en *Levenslust* van Joke van Leeuwen

Nieuwe recensies van deze maand als link bijgevoegd:

<https://vrouwenbibliotheek.nl/2019/11/03/de-mitford-moorden-door-jessica-fellowes/>

<https://vrouwenbibliotheek.nl/2019/11/12/de-onsterfelijken-door-chloe-benjamin/>

<https://vrouwenbibliotheek.nl/2019/11/14/wie-vlucht-en-wie-blijft-door-elena-ferrante/>

<https://vrouwenbibliotheek.nl/2019/11/17/lege-harten-door-juli-zeh/>

<https://vrouwenbibliotheek.nl/2019/11/21/holy-trientje-door-anne-gine-goemans/>

De leenbijdrage voor 2020 is opnieuw vastgesteld op € 26,-. Je kunt hiervoor onbeperkt boeken lenen en/of vriendin/vriend van de bibliotheek zijn, en dit kan dan al vanaf nu. Iedereen die boeken leent en/of wil gaan lenen wordt vriendelijk verzocht dit bedrag over te maken op banknummer NL71 INGB 0009 2669 95 ten name van *Stichting Es Scent ovv naam en 'leenbijdrage 2020'*. Meer overmaken om de vrouwenbibliotheek extra te ondersteunen mag natuurlijk altijd. Eenmalig een boek lenen kan ook. De bijdrage hiervoor is € 1,- per boek, met een startbedrag van € 5,- per kalenderjaar.

Op www.vrouwenbibliotheek.nl is meer informatie over de bibliotheek te vinden, de nieuwsbrief is ook te lezen via onze website. Naast de aangekondigde openingstijden blijft het altijd mogelijk om op afspraak een bezoek te brengen aan de bibliotheek. U bent van harte welkom.

Marjolein Datema

Utrecht, 1 december 2019